

ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยโคมตมในจังหวัดลำพูน
A study of the principles of the Buddha's teachings
in the Loy Khod tradition in Lamphun

ธวัชชัย พัฒนपालี

Thawatjai Phathanapalee

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง

Cultural Office, Lamphun Province

Email: thawatchai.p2508@gmail.com

Received: 2024-06-12

Revised: 2024-06-24

Accepted: 2024-06-26

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีลอยโคมตมในจังหวัดลำพูน และ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีการลอยโคมตมของจังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า

1. วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาประเพณีลอยโคมตมในจังหวัดลำพูนเป็นวันเพ็ญเดือนยี่ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสองของภาคกลาง ตามประเพณีล้านนาที่จัดทำขึ้นในวันเพ็ญเดือน 2 โดยในพงศาวดารโยนกและจามเทวีวงศ์มีบันทึกว่าครั้งหนึ่งได้เกิดอหิวาตกโรคขึ้นในแคว้นหริภุญไชย ทำให้ชาวเมืองต้องอพยพไปอยู่เมืองหงสาวดีนานถึง 6 ปีจึงเดินทางกลับมายัง บ้านเมืองเดิม เมื่อเวลาเวียนมาถึงวันที่จากบ้านเมืองไปจึงได้มีการนำเครื่องสักการบูชา รูป เทียน นำปล่อยลงในน้ำเพื่อแสดงถึงความคิดถึงกันแสงไฟกระทบกับน้ำเกิดเป็นเงาแสงเสมือนแสงพะเนียงไฟเป็นระยะดูเหมือนผีโคมตมที่ออกหากินในเวลากลางคืน ชาวล้านนาจึงเรียกตามตำนานโยนกและจามเทวีวงศ์ว่า “ประเพณีลอยโคมตม”

2. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีการลอยโคมตมในจังหวัดลำพูนพบว่า หลักพุทธธรรมในประเพณีลอยโคมตมในจังหวัดลำพูนที่ปรากฏ ได้แก่ หลักบูชาหลักศรัทธาธรรม หลักกัลยาณมิตรธรรม หลักสามัคคีธรรม หลักความกตัญญูกตเวทิตาที่มีคุณค่าและความสำคัญของต่อชุมชนวิถีชีวิตและจิตใจ หลักพุทธธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อความสงบสุขและการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม สนับสนุนให้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นสืบไป

คำสำคัญ: ประเพณีลอยโคมตม, หลักพุทธธรรม, จังหวัดลำพูน

Abstract

The research study has two objectives: 1) to study the history of Khot tradition in Lamphun and 2) to study and analyze the Buddhist principles that appear in the festival of Loi Khamod in Lamphun. The results of this research found that.

1. The results showed that the history of the Khot Loi Khot tradition was analyzed in in Lamphun. according to Lanna tradition Made on the full moon of the 2nd lunar month, in the Ionian and Chamthewiwong chronicles, there is a record that once a cholera outbreak occurred in Hariphunchai region causing the townspeople to migrate to live in Hongthawadee for up to 6 years. Therefore traveled back to old town When the time circulated to the day that the country had left, offerings, incense, and candles were brought into the water to represent nostalgia, preventing the light from hitting the water. Become a shadow like a ray of light from time to time, it looks like a ghost who goes out to eat at night. The Lanna people call it according to the legend of Yonok and Chamthewiwong. "Loi Khamod Tradition"

2. The analyze the Buddhist principles that appear in the Loi Khod festival. the buddhist principles in the Loi Khod tradition in Lamphun that appear are worship principles of faith the principle of goodwill fellowship principles of gratitude with value and importance to the community, way of life and mind. These buddhist principles can be applied to suit the situation. Society today for peace and to maintain good cultural traditions encourage creative activities that will continue to build knowledge and pride in the local community.

Keywords: Loi Khod, Buddhist principles, Lamphun

บทนำ

วิถีชีวิตชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชาวไทยร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา และได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต จนกลายมาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์เป็นมรดกของชาติ

ไทยตราប់เท่าทุกวันนี้ ทำให้รากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมของสังคมไทยทั่วทั้งประเทศจะเกิดจากพระพุทธศาสนาตามบริบทของพื้นที่นั้นๆ (ศรีเลา เกษพรหม, 2542 : 5850) ภาคเหนือเป็นพื้นที่หนึ่งของประเทศไทยที่มีมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีธรรมชาติในแบบล้านนาที่มีคุณค่าและมีความสำคัญโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์จึงทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมเกิดขึ้น พิธีกรรมเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสื่อและหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จตามสิ่งที่คาดคิดไว้ซึ่งมีผลมาจากความเชื่อก่อให้เกิดเป็นประเพณี (กรมการศาสนา, 2559 : 13)

หนังสือจามเทวีวงศ์ได้จารึกไว้เป็นอักษรล้านนาได้เรียกประเพณีลอยโคมนี้ว่า “การลอยข้าวโภชนาอาหาร” (ทองทวี ยศพิมสาร, 2556 : 169-171) ใ้โคมตามความเชื่อของล้านนาชาวบ้านบางท้องถิ่นจึงเรียกประเพณีนี้ว่า “ประเพณีลอยโคมด” มาถึงปัจจุบันโดยมีการสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับมิติของชุมชน ในพุทธศักราช 1490 เกิดขึ้นที่อาณาจักรหริภุญไชย (มณี พยอมยงค์, 2548 : 235) ตามตำนานเมืองลำพูนฉบับ ไบลาน ผูกของวัดบ้านโฮ้งหลวง จังหวัดลำพูน มีบันทึกไว้ว่า “เมื่อครั้งลำพูนเกิดอหิวาตกโรค ชาวลำพูนจึงอพยพหนีโรคระบาดไปพำนักที่หงสาวดีซึ่งเป็นแหล่งอาศัยของคนเชื้อสายมอญด้วยกัน เมืองลำพูนรกร้างกว่า 6 ปีเมื่อครั้งโรคระบาดหายไปชาวลำพูนก็นึกคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอนจึงได้เดินทางกลับมาตั้งรกรากที่เมืองลำพูนอีกครั้งต่อมาชาวลำพูนเกิดความคิดถึงญาติพี่น้องและครอบครัวที่ยังอยู่เมืองหงสาวดี จึงได้นำข้าวของอาหาร เครื่องนุ่งห่มและเงินทองใส่แพไหลไปตามลำน้ำกวง ลำน้ำ แม่ทา ลำน้ำปิง เพื่อหวังว่าจะส่งไปถึงญาติพี่น้องที่อยู่หงสาวดีซึ่งตำนานดังกล่าวนี้ก็ยังคงปรากฏอยู่ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ฉบับแปลของกรมศิลปากร โดยกล่าวว่าตำนานนี้เป็นมูลเหตุให้เกิด ประเพณียี่เป็งขึ้น” (รัตนปัญญาเถระ, 2499 : 96-97)

ประเพณีลอยโคมที่ถูกบันทึกไว้ในยุคสมัยหริภุญไชยมีสัญลักษณ์ หมายถึง การส่งข้าวของเครื่องใช้ให้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของคนในชุมชนที่ร่วมมือร่วมแรงกันทำเรือขนาดใหญ่เป็นประจำทุกปี ซึ่งต่อมาก็ได้กลายเป็นการกระทำเพื่อบูชาและรำลึกถึงบรรพชนที่ล่วงลับไป อันสะท้อนความเชื่อเรื่องการนับถือผีของชาวล้านนาในขณะที่บางท้องถิ่น คือ เป็นการลอยเอาเคราะห์ร้ายให้พ้นไปจากชุมชนเป็นพิธีกรรมที่เข้าร่วมกันชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความสุขปราศจากเภทภัย การลอยเคราะห์ลอยบาปต้องการลดเคราะห์เสนียดจัญไรในตัว ให้ไหลล่องไปตามน้ำในเทศกาลเดือนยี่ การลอยกระทงเพื่อส่งของแก่บรรพบุรุษ ตามคติความเชื่อ ของคนโบราณในนครหริภุญไชยที่ส่งให้แก่ญาติพี่น้องในนครหงสาวดี (มอญ) ในสมัยต่อมาประชาชนยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันทุกวันนี้การลอยกระทงเพื่อสักการะการลอยกระทง เพื่อสักการะบวงสรวงไปยังพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าในศาสนาพราหมณ์ คือ พระนารายณ์ ซึ่งบรรทมใน

เกียรตรัฐประหารตามคติความเชื่อของพราหมณ์ บางแห่งใช้น้ำมันจากไขข้อของโคบูชาด้วยถือ
ว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และมีผลมากในการบูชา คือ การทำอย่างนั้นเป็นการโปรดปรานของ
เทพเจ้าการบูชาพระพุทธรูปที่ประทับไว้เหนือหาดทรายแม่น้ำนันทนทีเป็นความเชื่อของ
ประชาชนผู้นับถือพุทธศาสนาว่า การลอยโคมดินนั้น คือการบูชาพระพุทธรูปที่พระพุทธร
องค์ประดิษฐานไว้ปรากฏในตำนานการลอยกระทงแต่ยังไม่ปรากฏว่าพระพุทธรูปแห่ง
แม่น้ำนันทนทีนั้นอยู่ที่ไหนและมีรูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไรการลอยกระทงเพื่ออธิษฐานเป็น
เป้าหมายของประชาชนโดยตรง คือ อธิษฐานเอาตามความคิดของตนโดยเฉพาะการอธิษฐาน
ของหนุ่มสาวที่ต้องการจะร่วมชีวิตกันเมื่อทำกระทงแล้วก็ไปลอยในแม่น้ำและอธิษฐานสิ่งที่
ตนปรารถนา

ตามปฏิทินจันทรคติเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ผู้คนในหลายประเทศแถบเอเชียซึ่ง
มีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับประเพณี ความเชื่อ ศาสนาและธรรมชาติจะจัดงานเฉลิมฉลองตาม
จารีตเก่าแก่ในแต่ละพื้นที่ต่างก็มีคติความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกันไปตามแบบแผน
ความสัมพันธ์ในท้องถิ่นของตน (อรุโณทัย วรรณถาวร, 2558 : 1) ส่วนในภาคเหนือของ
ประเทศไทย เรียกว่า “ประเพณีเดือนยี่” หรือ “ประเพณียี่เป็ง” ต่อมาเมื่ออาณาจักร
ล้านนาได้รวมกันเป็นปึกแผ่นมากขึ้นพุทธศาสนากลายเป็นศาสนากระแสหลักของราช
สำนักที่มาแทนที่การนับถือผีของชนพื้นเมืองดั้งเดิมราชสำนักเชียงใหม่ได้ใช้ศาสนาพุทธ
และวัดเป็นกลไกสำคัญในการผนวกรวมและกลืนกินชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในล้านนาเข้าด้วยกัน
มีการสอดใส่ความหมายทางพุทธศาสนาเข้าไปในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเพณียี่เป็ง
ให้พิธีกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารความเชื่อทางศาสนาผ่านการสร้างความชิงชัง
ยิ่งใหญ่สง่างามแบบแผนปฏิบัติสำคัญในประเพณียี่เป็งของชาวล้านนา คือ มีการฟังเทศน์
มหาชาติหรือที่ชาวล้านนาเรียกกันว่าการตั้งธัมม์หลวง ตามหลักฐานปรากฏในกาพย์ลำดับ
กัณฑ์มหาชาติฉบับสมุดข่อยซึ่งได้กล่าวถึงเดือนยี่เป็งไว้ตอนหนึ่งว่า “เวสสันดรปริบุญณัง
มาถึงนครกัณฑ์สุดข่อยหล้าเดือนยี่เป็งพระจันทร์เพ็ญเปล่งผ่านฉลท้าวหล้า สุกไสยवाद ย่า
ยว บัดนี้ข้าจักได้ลำดับกัณฑ์มหาชาติแก้วหื้อ เป็นที่แล้วแห่งนิคมธรรม ฯลฯ” (อุตม
รุ่งเรืองศรี, 2542 : 2340-2350) ความนิยมฟังเทศน์มหาชาติของชาวล้านนาสามารถพิสูจน์
ได้จากการที่ล้านนามีสำนวนกัณฑ์เทศน์มากถึง 150 สำนวน

ประเพณีการลอยโคมดินเชื่อว่ามีต้นเค้ามาจากตำนานจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมือง
หริภุญไชยและชินกาลมาลีณี ที่กล่าวถึงการลอย “ขาทนียโกชนียาหาร” ตามน้ำลงไปทาง
ใต้ ในตำนานกล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากพระเจ้ากมลราชกษัตริย์พระองค์หนึ่งในนครหริภุญ
ไชย ได้เกิดโรคระบาด (อหิวาตกโรค) ชาวนครหริภุญไชยจึงได้ย้ายไปอาศัยอยู่เมืองสุธรรม
นครหรือเมืองสุธรรมวดี (สะเทิม) แล้วจึงย้ายไปอาศัยในเมืองหงษาวดีราว 6 ปี ต่อมาเมื่อ
โรคระบาดหายแล้ว ชาวนครหริภุญไชยบางส่วนได้เดินทางกลับมายังที่เดิมบางส่วนก็สมัคร

ใจที่จะอาศัยอยู่ในเมืองหงสาวดี เมื่อกลับมาแล้วต่างอาลัยถึงญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ทางนั้น จึงได้แต่งเครื่องสักการะลอยไปในแม่น้ำ เพื่อเป็นการระลึกถึงชาวนครหรือญูไชยที่อาศัยอยู่หงสาวดี ในตำนานยังกล่าวไว้ด้วยว่าเป็นจารีตที่ปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน บางแห่งได้มีการทำเป็นรูปแบบของกระทงเป็นรูปสำเภาหรือสะเปา ในภาษาถิ่นภาคเหนือใส่เครื่องบูชาและจุดประทีบดวงไฟ ประเพณีนี้จึงถือเป็นโอกาสที่ชาวล้านนาจะได้แสดงความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติที่เชื่อกันว่ามีผี มีจิตวิญญาณสิงสถิตอยู่ความกตัญญูต่อสิ่งแวดล้อมของชาวล้านนาปรากฏอยู่ในการลอยไฟลงแม่น้ำ ซึ่งนอกจากจะเป็นการบูชาแล้วยังเป็น การแสดงความขอบคุณแม่น้ำที่ได้หล่อเลี้ยงวิถีชีวิต ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และเป็นการขอขมาต่อแม่น้ำที่ได้ปล่อยของเสียลงไปถึงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างชาวล้านนากับแม่น้ำ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงธรรมเนียมการจุดผางประทีปบูชาตามจุดต่าง ๆ ในบ้านที่เชื่อว่ามีผีสิงสถิตอยู่สามารถอนุมานได้ว่าเป็นการขอขอบคุณ วิญญาณภูตผีทั้งปวงที่สิงสถิตตามที่ต่าง ๆ ที่ได้ปกป้องรักษาและคุ้มครองผู้คนที่อยู่ในบ้าน โครงสร้างอารมณธรรมความรู้สึกเช่นนี้ หล่อหลอมชาวล้านนาให้เป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนกตัญญู และรู้จักใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553 : 12)

ประเพณีลอยโคมดเป็นประเพณีที่ชาวบ้านในตำบลต้นธง อำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน รวมถึงชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียง จัดขึ้นในช่วงยี่คืนวันเพ็ญในเดือนยี่เป็งหรือเพ็ญเดือนสิบสองชาวบ้านจะมีการนำกากกล้วยมาทำเป็นกระทงทรงกระโจมสำหรับใส่สิ่งของต่างๆ ลอยไปตามลำน้ำกวบริเวณหน้าวัดธรรมนิยารามหรือวัดคูระม๊ก (ทองทวี ยศพิมสาร, 2553) จากการกล่าวมาข้างต้นเกี่ยวข้องกับความเป็นมาของประเพณีลอยโคมด ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจควรได้รับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นกรอบในการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีอันดีงามของชาติให้ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีโคมดในจังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีการลอยโคมด ในจังหวัดลำพูน

ระเบียบวิธีวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

2) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นหลัก ในการศึกษาค้นคว้ารวมทั้งหนังสือ เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องและศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยโคมและหลักพุทธธรรม

3) วิเคราะห์หรืออธิบายความเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยโคมดในจังหวัดลำพูนให้ได้ชัดเจนมากที่สุด

4) สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้มาพรรณนาอธิบายให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาประเพณีโคมดตามหลักพระพุทธศาสนาของจังหวัดลำพูน พบว่าการศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีโคมดในจังหวัดลำพูน พบว่าประเพณีลอยโคมดที่ถูกบันทึกไว้ในยุคสมัยหรือฤกษ์ไชยมีสัญลักษณ์ หมายถึง การส่งข้าวของเครื่องใช้ให้ ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของคนในชุมชนที่ร่วมมือร่วมแรงกันทำเรื่องขนาดใหญ่เป็นประจำทุกปี ซึ่งต่อมาก็ได้กลายเป็นการกระทำเพื่อบูชาและรำลึกถึงบรรพชนที่ล่วงลับไป อันสะท้อนความเชื่อเรื่องการนับถือผีของชาวล้านนาในขณะที่บางท้องถิ่นคือเป็นการลอยเอาเคราะห์ร้ายให้พ้นไปจากชุมชนเป็นพิธีกรรมที่ทำร่วมกันในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความสุขปราศจากเภทภัยการลอยเคราะห์ลอยบาป ต้องการลดเคราะห์เสนียดจัญไรในตัวให้ไหลล่องไปตามน้ำในเทศกาลเดือนยี่ การลอยกระทงเพื่อส่งของแก่บรรพบุรุษ ตามคติความเชื่อของคนโบราณในนครหรือฤกษ์ไชยที่ส่งให้แก่ญาติพี่น้องในนครหงสาวดี (มอญ) ในสมัยต่อมาประชาชนยึดถือเป็นการลอยกระทงนั้นเพื่อสักการะ การลอยกระทงเพื่อสักการะบวงสรวงไปยังพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาพราหมณ์ คือพระนารายณ์ ซึ่งบรรทมในเกษียรสมุทร ตามคติความเชื่อของพราหมณ์ บางแห่งใช้น้ำมันจากไขช่อของโคบูชาด้วย ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และมีผลมากในการบูชา คือ การทำอย่างนั้นเป็นการโปรดปรานของเทพเจ้าการบูชาพระพุทธบาทที่ประทับไว้เหนือหาดทรายแม่น้ำนันทที่เป็นความเชื่อของประชาชนผู้นับถือพุทธศาสนาว่าการลอยลงโคมดกระทงนั้น คือการบูชาพระพุทธบาทที่พระพุทธองค์ประดิษฐานไว้ปรากฏในตำนานการลอยกระทง แต่ยังไม่ปรากฏว่าพระพุทธบาทแห่งแม่น้ำนันทนั้นอยู่ที่ไหน และมีรูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไรการลอยกระทงเพื่ออธิฐานเป็นเป้าหมายของประชาชน

โดยตรง คือ อธิษฐานเอาตามความคิดของตน โดยเฉพาะการอธิษฐานของหนุ่มสาวที่ต้องการจะร่วมชีวิตกัน เมื่อทำกระหนงแล้วก็ไปลอยในแม่น้ำและอธิษฐานสิ่งที่ตนปรารถนา

การศึกษารูปแบบพิธีกรรมประเพณีเป็งของล้านนา พบว่ารูปแบบประเพณีเป็งใน ล้านนามีการจัดเตรียมงานในวันขึ้น 13 ค่ำ เรียกว่า “วันเตรียม” วันขึ้น 14 ค่ำเรียกว่า “วันดา” วันขึ้น 15 ค่ำ เรียกว่า “วันฟังธรรม” ซึ่งมีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา คือ การทำบุญตักบาตร (ทานขันข้าว) แสดงถึงความกตัญญูทเวที่ต่อบุพการี การปล่อยวัวควนหรือวัวไผ่ แสดงถึง การบูชาพระ เกศแก้วจุฬามณีและพลังความสามัคคีของคนในชุมชน การฟังเทศน์มหาชาติ แสดงถึง การรู้จักฟังสิ่งที่เป็งมงคลต่อชีวิตและการได้พบกัลยาณมิตรที่ดี การจุดประทีปโคมไฟ และการฟังธรรมอาสนิสต์ผางประทีป แสดงถึง การบูชาสิ่งที่ควรบูชาตามความเชื่อและความศรัทธา การจุดบอกไฟดอกแสดงถึงจุดเป็งพุทธบูชาประกอบพิธี เทศน์มหาชาติ การลอยโคมแสดงถึงการขอขมาต่อแม่น้ำกวงและการส่งความระลึกถึงญาติพี่น้อง

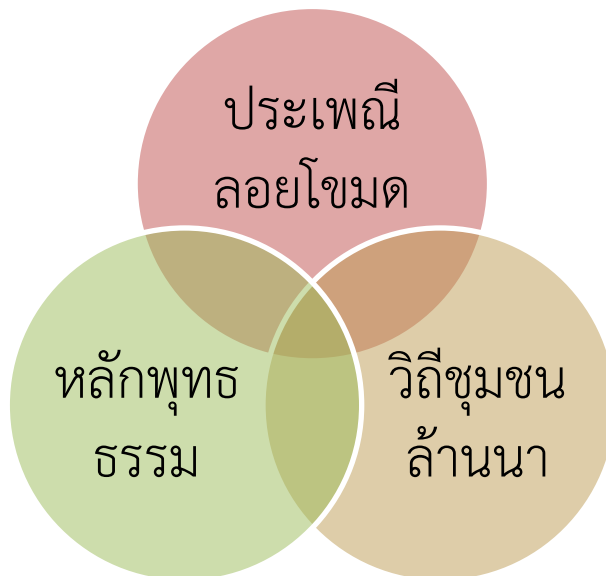
2. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีการลอยโคมตในจังหวัดลำพูน พบว่า มีหลักธรรมที่สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอยู่ค่อนข้างมากจึงทำให้ประชาชนทั่วหน้าได้มองเห็นคุณค่าของประเพณีลอยโคมตเพราะได้เสริมสร้างความรักใคร่ปรองดองกันของประชาชนในชาติให้เกิดความหวงแหนและต้องสืบทอดอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่กับสังคมยาวนานเท่าอนันโดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบสำหรับปฏิบัติ เช่น หลักความสามัคคีสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม คือ เมตตาโมกกรรม การคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกันเมตตาวัจกรรมการพูดแต่สิ่งดีงามพูดกันด้วยความรักความปรารถนาดีรู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่าง ๆ เมตตากรรม การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังใจ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนรู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์เวทนาสาธาณโภคี การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนไม่เอาัดเอาเปรียบ สีสสามัญญาตา การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวร้าวหน้าที่กัน ทิฏฐิสามัญญาตา มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งตรงกันปรับมุมมองให้ตรงกันรู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน หลักพละ 5 ประกอบด้วย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิและ ปัญญา หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทานการให้ปัน ปิยวาจาพูดจาปราศรัยด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน ไพเราะ อตถจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็งประโยชน์แก่กันและกัน สมานัตตตา ความเป็นผู้วางตนเหมาะสมประพฤติปฏิบัติตามที่ควรจะเป็นหลักความกตัญญูทเวที่หลักการเคารพบูชาผู้มีพระคุณและหลักการสร้างความสามัคคี ในสังคมทั้งในระดับชาติท้องถิ่นชุมชนและ

ระดับครอบครัว เพราะว่าประเพณีลอยโคมได้ให้คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมในระดับโลก

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยโคมของล้านนาพบว่าหลักพุทธธรรมในประเพณีลอยโคมของล้านนาที่ปรากฏได้แก่ หลักบูชา หลักศรัทธาธรรม หลักกัลยาณมิตรธรรม หลักสามัคคีธรรมหลักความกตัญญูกตเวทิตา ที่มีคุณค่าและความสำคัญของต่อชุมชน วิถีชีวิตและจิตใจหลักพุทธธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันเพื่อความสงบสุขและรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดั่งงามสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นสืบไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สามารถแสดงได้ตามโมเดล ดังนี้

จากโมเดลนี้ อธิบายได้ว่า ประเพณีลอยโคมตในจังหวัดลำพูนมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับวิถีชุมชนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการตอบแทนบุญคุณธรรมชาติ ผู้มีพระคุณ และเทวดาสีงคคีสิทธิ์ทำให้เกิดประเพณีลอยโคมต และประเพณีลอยโคมตได้สะท้อนให้เห็นถึงธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ความกตัญญูกตเวทิตเป็นต้น นอกจากนั้นประเพณีลอยโคมตในจังหวัดลำพูนยังมีอิทธิพลทำให้เกิดความสามัคคีในครอบครัว ในชุมชน ก่อให้เกิดคุณค่าทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและความสามัคคีของคนในสังคมได้ด้วย

สรุป

ความกตัญญูทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมมีความมั่นคงนับว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์รู้จักการทำหน้าที่อันเหมาะสมของตนเอง โดยเริ่มจากมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อสถาบันครอบครัว โดยพ่อแม่ทำหน้าที่เป็นบุพการี และลูกปฏิบัติหน้าที่ต่อพ่อแม่ในฐานะผู้มีความกตัญญูซึ่งจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไปสภาวะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะไม่ถูกทำลาย เพราะคนมีความกตัญญูย่อมระลึกถึงบุญคุณของป่าไม้ ทุ่งนา แม่น้ำ ลำธาร และสิ่งสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ดังนั้น เราต้องช่วยกันอนุรักษ์บำรุงรักษาให้สิ่งเหล่านั้นคงอยู่อย่างสมดุล ความกตัญญูทำให้คนในสังคมรู้จักช่วยเหลือกันพึ่งพาอาศัยอยู่กันด้วยดี มีความร่มเย็นเป็นสุข

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยโคมดประกอบด้วยหลักบูชา เป็นหลักการบูชาบุคคลที่ควรบูชาพิจารณาได้ในสิ่งที่ควรบูชา หลักศรัทธาธรรมเป็นหลักที่ว่าด้วยความเชื่อในกฎแห่งการกระทำเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กฎแห่งกรรมมีความยุติธรรมเสมอ หลักสามัคคี ธรรมเป็นหลักพัฒนาและสร้างสังคมให้มีความปรองดอง การผูกมิตรหลักความกตัญญูเป็นหลักการ รู้จักตอบแทนผู้มีคุณแก่ตนการปลูกฝังจิตใต้สำนึกให้สังคมเป็นผู้รู้จักการตอบแทนบุญคุณ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนา ภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

2) การเผยแพร่แลกเปลี่ยนโดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

3) การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงาน ให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีโคมดของเราสืบสานให้คงอยู่ต่อไป โดยการให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เช่น การจัดให้ เยาวชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ดี ๆ แล้วพวกเขาเหล่านั้น เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วม อาจจะเป็นกิจกรรมหารายได้สร้างวัด หรือมีกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้มาแสดงความสามารถ เช่น อาจจะมีเวทีดนตรี กิจกรรมกีฬา ที่สอดแทรกอยู่ในงานประเพณีของท้องถิ่นดึงคนรุ่นใหม่เข้ามาโดยใช้สิ่งที่เขาสนใจแล้วเขา

รู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีที่สำคัญที่สุดคือความ ต่อเนื่องของการทำกิจกรรมที่จะทำให้เขารู้สึกอยากมีส่วนร่วม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยประเด็นเกี่ยวข้องกับประเพณีลอยโคมดในจังหวัดลำพูนยังมีเรื่อง น่าสนใจในการที่จะศึกษาวิเคราะห์ต่อไปอีกหลายประเด็นโดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะประเด็น สำหรับศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1) การค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญา ของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2) การอนุรักษ์โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระ และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและ วัฒนธรรมสร้าง จิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่น

3) การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผล อย่าง รอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจตระหนัก ในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและการจัด กิจกรรมทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- ศรีเลา เกษพรหม. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 11*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทย.
- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพมหานคร : ชุมชนุสสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ทองทวี ยศพิมสาร. (2556). *ฮีตคนเมืองฉบับสี่ปีเมืองลำานนา*. ลำพูน : ธีรพลการพิมพ์.
- มณี พยอมยงค์. (2548). *ประเพณีสิบสองเดือน ลำานนาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. เชียงใหม่ : ส. ทรัพย์การ.
- รัตนปัญญาเถระ. (2499). *ชินกาลมาลีปกรณ์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามมิตร.
- อรุโณทัย วรรณถาวร. (2558). *ประเพณียี่เป็ง: พิธีกรรม ความหมายที่หายไป*. เชียงใหม่ : สวงนการพิมพ์.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). *อานิสงส์ประทีป/ประทีป ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 5*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคาร ไทยพาณิชย์.

พระโพธิ์รังสี. (2554). *จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองศรีอยุธยา*. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). *ประเพณีไทยภาคเหนือ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : ศรีปัญญา.